

تبیین مدیریت نسل نخست شهرهای جدید ایران با رویکرد حکمروایی خوب شهری از منظر تقسیمات کشوری

محمد (نگهبان) مروی (دانشجوی دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران)

ناصر اقبالی* (دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران)

حسین حاتمی نژاد (دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران)

چکیده

شهر جدید پدیده و مفهوم مجردی نیست و اولین موضوعی که پیش از هر چیز باید بدان پرداخته شود، این است که نمی توان یک شهر را بدون در نظر گرفتن سیستمی که شهر در مسیر جریانات آن قرار دارد، مورد مطالعه قرار داد. مجموعه شرایط حاکم شامل نظام ارتباطات، مسیر مبادلات ارزش افزوده، اندیشه سیاسی حاکم، ارزش های فرهنگی موجود، ایدئولوژی، شرایط و ویژگی های طبیعی، منطقه ای، جایگاه کشور در نظام جهانی و... همچون سیستمی عمل می کند که موفقیت، کارایی و کفایت شهر جدید در ایران را شکل می دهد. واقعیت شهر جدید در کشور ایران در چنین مجموعه ای رقم می خورد. هم اکنون از ۱۷ شهر جدید نسل نخست ایران، ۱۲ شهر در زمره شهرهای رسمی کشور و دارای شهرداری هستند که از میان این ۱۲ شهر جدید، فقط شهر جدید پردیس مرکز شهرستان شده است. هدف اصلی این پژوهش، تبیین مدیریت نسل نخست شهرهای جدید ایران از منظر تقسیمات کشوری است. پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش بررسی، توصیفی و تحلیلی است. این پژوهش در دو بخش انجام شده است؛ در بخش نخست، پس از مرور مبانی و تعریف و تدقیق شاخص های مطالعاتی و با استفاده از نرم افزار Eviews و استفاده از تکنیک های آمار فضایی، شاخص های پژوهش مورد آزمون و تحلیل کمی قرار گرفتند که نتایج این بخش مؤید رابطه معنادار فاصله از مادرشهر، درجه تمرکز و تفرق جمعیت و همچنین اثر برازشی جایگاه شهر (موقعیت سیاسی- اداری) در سیستم شهری- منطقه ای در ارتباط با جذب و دافعه جمعیت است. در بخش دوم پژوهش، ابتدا شاخص های حکمروایی خوب شهری به عنوان تئوری هدایتگر در منابع مختلف بررسی شد و شاخص های ۹ گانه راکودی مبنای مطالعه قرار گرفت و سپس مطابق اظهار نظرها و پیشنهادهای ۷ نفر از خبرگان براساس تکنیک دلفی، شاخص های پژوهش در ۲۰ گویه تنظیم و به روش نمونه گیری هدفمند استفاده شد. با استفاده از ابزار پرسشنامه و نظر سنجی، اطلاعات گردآوری و برای اثبات نرمال بودن متغیرها و تحلیل داده ها نیز از آزمون برازش k-s1 استفاده شد. بر مبنای نتایج با اهمیت ترین براساس طیف لیکرت در بین ۲۰ گویه مبتنی بر ۹ شاخص، گویه استفاده از پتانسیل های شهر و منطقه از شاخص اثربخشی و کارایی با میانگین وزنی ۴/۲۰ معین شد؛ بنابراین مشخص می شود این گویه اهمیت زیادی در تبیین مدیریت شهرهای جدید ایران از منظر تقسیمات کشوری و ارائه الگوی پیشنهادی دارد. رتبه این گویه با معیار اصلی ارزیابی مدل مدیریتی حکمروایی خوب شهری یعنی اثربخشی نیز منطبق است. در الگوی پیشنهادی به منظور استفاده از پتانسیل های شهر و منطقه، مدیران شهرهای جدید مستعد (۱۲ شهر جدید) بهتر است بر اهمیت شهر خود در ابعاد مختلف جمعیتی و... بیفزایند تا همچون شهر جدید پردیس، اولویت نخست باز تقسیمات کشوری در محدوده سیاسی- اداریشان شوند.

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۲ مرداد ۱۳۹۸

تاریخ پذیرش: ۳ اسفند ۱۳۹۸

صفحات: ۲۶-۱

کلید واژه ها:

نسل نخست شهرهای جدید، مدیریت شهرهای جدید، حکمروایی خوب شهری، تقسیمات کشوری، ایران.

* نویسنده مسئول: دکتر ناصر اقبالی

پست الکترونیک: Eghbali_Family@yahoo.com

مقدمه و بیان مسئله

شهرهای جدید به معنای امروزی برای اولین بار در کشور انگلستان و بعد از جنگ جهانی دوم و در پاسخ به رشد فزاینده جمعیت شهری و مشکلات شهرنشینی پدیدار شدند (زیاری، ۱۳۹۴: ۴۰؛ زبردست و جهانشاهلو، ۱۳۸۶: ۱۱). سپس در بسیاری از کشورها و از جمله ایران، از این الگوی توسعه شهری استقبال شد. هم‌اکنون در اقصی نقاط دنیا و در نظام‌های گوناگون سیاسی، شهرهای جدید در طیف‌های متنوعی از کارکرد و عملکرد ایجاد می‌شوند؛ اما شهر جدید در ایران واکنشی نسبت به بروز شهرنشینی سزارین یا اثرات مدرنیته، بزرگسری مادرشهرها و تمرکززدایی از آن‌ها در راستای تعادل بخشی ناحیه‌ای بوده است. هرچند در سالیان اخیر با تغییر فرهنگ و آهنگ شهرنشینی و مناسبات اجتماعی و اقتصادی و نیز با تأثیرپذیری از فرایند جهانی شدن، تغییراتی در ماهیت و عملکرد شهرهای جدید همچون شهرهای جدید نسل دوم مشاهده می‌شود؛ اما همچنان که پیداست، توسعه، مدیریت و ایجاد این شهرها با مسائل عدیده‌ای به‌ویژه در جذب جمعیت روبه‌روست. مهم‌ترین مشکل شهرهای جدید در تمام دنیا فقدان «هویت» است. در مورد شهرهای جدید ایران نیز از آن‌رو که فاقد یک خصیصه متمایز هویتی است، این چنین است (ابراهیم‌زاده و نگهبان مروی، ۱۳۸۳: ۱۵۳)؛ بنابراین تلاش برای رفع فقدان هویت مکانی و شهروندی این شهرها لازم است که اولویت نخست مدیران شهرهای جدید باشد. یکی از فرصت‌های شهرهای جدید برای هویت‌یابی مکانی، تقسیمات کشوری است. بدون شک احراز جایگاه مناسب در حد مرکز شهرستان و استقرار فرمانداری در شهرهای جدید نسل نخست با توجه به اهداف احداث آن‌ها، گامی بلند برای هویت‌یابی مکانی این شهرهاست. با این وجود مسئله عدم عملکرد مناسب شهرهای جدید نسل نخست در تقسیمات

کشوری (۱۲ شهر رسمی از ۱۷ شهر مصوب) بر اهداف احداث آن‌ها در خصوص تمرکززدایی افزوده و استقلال سیاسی این شهرها را به خطر انداخته است. در حال حاضر در برخی از شهرهای جدید از جمله در شهر جدید «اندیشه» و شهر جدید «پرنده» و چند شهر جدید دیگر، مراکز شهرستان‌ها همواره به چشم رقیب به شهرهای جدید نگاه می‌کنند. این استقلال سیاسی و نقش مرکزیت شهرستان برای شهرهای جدید باعث دستیابی و نزدیک شدن شهرهای جدید مرکز شهرستان به هدف اولیه و اساسی خود که تمرکززدایی و ساماندهی منطقه‌ای است، می‌شود. با این وجود، مشکل عدم جایگاه مناسب شهرهای جدید در تقسیمات کشوری بر پیچیدگی‌های مدیریت شهرهای جدید و اهداف احداث آن‌ها از ابعاد گوناگون و به‌ویژه در خصوص تمرکززدایی حتی در نواحی کوچک افزوده و استقلال سیاسی این شهرها را به خطر انداخته است. پیامدهای منفی عدم مرکزیت شهرهای جدید در این است که این شهرها توفیق چندانی در تمرکززدایی پیدا نخواهند کرد و عملکرد عمده آن‌ها در حد تراکم‌زدایی باقی خواهد ماند. علاوه بر این، علی‌رغم رشد جمعیتی، رشد منطقه‌ای چندانی نیز نخواهند داشت. دولت در چند دهه اخیر، با هدف تسهیل در امر توسعه و امکان کنترل بیشتر بر فضای محلی - ناحیه‌ای سعی بر کوچک‌سازی فضاها داشته است (حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۲؛ حسین‌زاده دلیر و همکاران، ۱۳۹۰؛ تبریزی، ۱۳۸۵؛ قرخلو و عابدینی، ۱۳۸۸: ۱۷۵). در راستای تحقق چنین هدفی، اجرای راهبرد تقسیمات کشوری در دستور کار دولت قرار داشته است. شهر با تغییر جایگاه در سطوح تقسیمات کشوری، از روند رشد آرام خود خارج شده و از طریق برخی عوامل برون‌زا به سمت توسعه سریع‌تر هدایت می‌شود؛ بنابراین ضرورت دارد شهرهای جدید مستعد در اولویت تقسیمات کشوری قرار بگیرند تا بتوانند برای خود و منطقه پیرامونشان

اصلی ایجاد شهرهای جدید از دیدگاه توسعه فضایی، تمرکززدایی از مادرشهرها و تمرکزگرایی در مناطق مستعد توسعه، اما توسعه نیافته و کمتر توسعه یافته است (حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۵). براساس چارچوب نظری شهرهای جدید، این شهرها در نقاط مختلف جهان و در چهار الگوی شهرهای جدید مستقل، اقماری، پیوسته و مرکب قابل طبقه‌بندی هستند (قرخلو و دیگران، ۱۳۸۸: ۲۰). در ایران نسل نخست شهرهای جدید شامل ۱۷ شهر جدید و نسل دوم شامل ۱۲ شهر جدید در حال شکل‌گیری است (افق روشن شهرهای جدید، ۱۳۹۷: ۱۱).

رونق و رفاه ایجاد کنند؛ به‌طور کلی پژوهش حاضر در پی پاسخ‌گویی به دو سؤال زیر است:

- ۱- نقش و عملکرد مدیریت شهرهای جدید در نظام تقسیمات کشوری چیست؟
- ۲- چگونه می‌توان با ارائه الگویی پیشنهادی برای مدیران شهرهای جدید مستعد، وحدت رویه ایجاد کرد تا از فرصت بازتقسیمات کشوری بهره‌مند شوند؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

عملکرد و اهداف شهرهای جدید نسل نخست

شهرهای جدید به معنی امروزی برای اولین بار در کشور انگلستان پای به عرصه وجود گذاشت. دو هدف

جدول ۱. تحلیل وضعیت روند جمعیت‌پذیری نسل نخست شهرهای جدید ایران

ردیف	اسامی شهرهای جدید ایران	تعداد جمعیت مطابق با طرح جامع		تعداد جمعیت ساکن در سرشماری			میزان نرخ رشد سالانه جمعیت در بازه‌های زمانی (درصد)		
		اول	نهایی	سال ۸۵	سال ۹۰	سال ۹۵	۹۰-۸۵	۹۵-۹۰	۹۵-۸۵
۱	اندیشه	۱۰۳۰۰۰	۱۳۰۰۰۰	۷۵۵۹۶	۹۶۸۰۷	۱۱۶۰۶۲	۵/۱	۳/۷	۴/۴
۲	پرند	۸۰۰۰۰	۴۸۵۰۰۰	۵۷۹۱	۲۸۱۳۳	۹۷۴۶۴	۳۷/۸	۲۷/۷	۳۲/۶
۳	پردیس	۱۵۰۰۰۰	۴۵۰۰۰۰	۲۵۳۶۰	۳۷۲۵۷	۷۳۳۶۳	۸	۱۴/۵	۱۱/۳
۴	هشتگرد	۱۳۰۰۰۰	۶۷۵۰۰۰	۱۷۵۰۰	۲۲۷۲۴	۴۲۱۴۷	۵/۴	۱۳/۳	۹/۳
۵	فولادشهر	۳۲۰۰۰۰	۳۲۰۰۰۰	۵۵۴۹۶	۶۶۹۰۳	۸۸۴۲۶	۳/۸	۵/۷	۴/۸
۶	بهارستان	۳۲۰۰۰۰	۳۲۰۰۰۰	۴۵۵۳۸	۶۱۶۴۷	۷۹۰۲۳	۶/۳	۵/۱	۵/۷
۷	مجلسی	۱۴۰۰۰۰	۱۴۰۰۰۰	۲۶۵۹	۴۰۸۳	۹۳۶۳	۹	۱۸/۱	۱۳/۴
۸	صدرا	۲۰۰۰۰۰	۳۲۰۰۰۰	۹۹۹۳	۳۹۹۷۹	۹۱۸۶۳	۳۲	۱۸/۱	۲۴/۸
۹	سهند	۹۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰	۱۳۶۱۰	۲۴۷۰۴	۸۲۴۹۴	۱۲/۷	۲۷/۳	۲۴/۸
۱۰	گلبهار	۲۰۰۰۰۰	۲۴۰۰۰۰	۶۸۸۹	۱۲۶۰۰	۳۶۸۷۷	۱۲/۸	۲۴	۱۸/۳
۱۱	بینالود	۱۱۳۰۰۰	۱۱۳۰۰۰	۲۶۴۵	۳۳۰۷	۴۷۲۰	۴/۶	۷/۴	۶
۱۲	عالی‌شهر	۱۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۶۲۵۱	۱۲۸۲۰	۲۳۱۷۸	۱۵/۴	۱۲/۶	۱۴
۱۳	مهاجران	۶۰۰۰۰	۶۰۰۰۰	۱۱۱۱۳	۱۲۲۹۳	۲۰۳۴۶	۲	۱۰/۶	۶/۳
۱۴	علوی	۱۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۱۴۵	۱۵۵	۱۷۴	۱/۳	۲/۳	۱/۸
۱۵	رامشار	۶۰۰۰۰	۶۰۰۰۰	۴۲	۵۱	۶۲	۴	۴	۴
۱۶	شیرین‌شهر	۷۵۰۰۰	۷۵۰۰۰	۰	۰	۳۲۹	۰	۰	۰
۱۷	رامین	۶۳۰۰۰	۶۳۰۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	جمع کل	۲۳۰۴۰۰۰	۳۸۰۱۰۰۰	۲۷۸۶۲۸	۴۲۴۰۶۳	۷۶۵۸۹۱	۸/۸	۱۲/۶	۱۰/۶

(منبع: روابط عمومی شرکت عمران شهرهای جدید، ۱۳۹۸؛ افق روشن شهرهای جدید، ۱۳۹۷: ۱۸)

مدیریت شهرهای جدید نسل نخست در ایران

در ایران و براساس ماده ۱۲ قانون ایجاد شهرهای جدید وزارت مسکن و شهرسازی مکلف است، پس از اطمینان از اسکان حداقل ده هزار نفر جمعیت در شهر جدید مراتب را به وزارت کشور اعلام کند. وزارت کشور موظف است نسبت به تشکیل شورای شهر و ایجاد شهرداری در شهر جدید یادشده حتی اگر طرح شهر جدید به پایان نرسیده باشد، اقدام کند. پس از ایجاد شهرداری، شرکت وابسته یا سازنده شهر جدید موظف است فضاهای عمومی (فضاهای سبز، پارک‌ها، معابر، میادین، گذرگاه‌ها، گورستان و غسلخانه) پیش‌بینی شده در طرح و تأسیسات زیربنایی را پس از تکمیل و آماده‌شدن نقشه‌ها و اسناد و مدارک مربوط به مجوزها و گواهی‌های صادرشده و نقشه‌های مرحله‌بندی ساخت به صورت بلاعوض به شهرداری تحویل دهد. از این تاریخ شهر جدید در زمره سایر شهرهای کشور محسوب می‌شود. تبصره: با استقرار شهرداری، شرکت یا شرکت‌های وابسته یا سازنده شهر جدید همچنان موظف به اجرای آماده‌سازی، عمران و واگذاری زمین‌های خود مطابق با طرح مصوب شهر جدید و با رعایت مقررات شهرداری هستند (قانون ایجاد شهرهای جدید، مصوب ۱۶/۱۰/۱۳۸۰). همین قانون و تبصره آن سبب شده است که مدیریت ۱۲ شهر جدید از ۱۷ شهر جدید همزمان توسط شرکت عمران شهر جدید و شهرداری صورت پذیرد (شرکت عمران شهرهای جدید). اگر چه در ارتباط با مدیریت شهرهای جدید و تقسیمات کشوری به طور مجزا کارهای زیادی انجام شده است؛ اما این برای اولین بار است که در پژوهش حاضر نقش مدیریت در هویت مکانی شهرهای جدید از منظر تقسیمات کشوری مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در همین راستا برخی از این پژوهش‌ها به نوعی با ماهیت و اهداف تحقیق همسو بوده‌اند که

به طور خلاصه به دو مورد از متأخرترین آن‌ها اشاره می‌شود:

آیینی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «ارائه مدل ارزیابانه از چالش‌های نظام مدیریت شهری شهرهای جدید ایرانی بر مبنای رویکرد مدلسازی ساختاری-تفسیری» با استفاده از روش مدلسازی ساختاری-تفسیری به بررسی روابط سلسله‌مراتبی عامل‌های اصلی استفاده‌شده براساس قضاوت‌های گروهی از خبرگان استفاده کرده‌اند. نگارندگان ضمن تعریف و دسته‌بندی عامل‌ها در ۶ گروه: ۱. عامل زیست محیطی؛ ۲. عامل اجتماعی و فرهنگی؛ ۳. عامل تسهیلات و خدمات؛ ۴. عامل اداری و نهادی و شهرسازی و معماری؛ ۵. عامل مالی و بودجه؛ ۶. عامل برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری و قانونی و حقوقی در دیاگرام به بررسی روابط علت و معلولی بین آن‌ها پرداختند. براساس خوشه‌بندی عوامل، دو عامل برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری و قانونی و حقوقی به عنوان عوامل مستقل (محرک)، عامل‌های شهرسازی و معماری، اداری و نهادی، مالی و بودجه و زیست محیطی به عنوان عوامل واسط و عامل‌های تسهیلات و خدمات و اجتماعی و فرهنگی به عنوان عامل‌های وابسته مشخص شدند. هیچ‌کدام از عامل‌ها به عنوان عامل خودمختار خوشه‌بندی نشدند. نتایج این تحقیق ضمن یاری‌رسانی به برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران این بخش در بازنگری نظام مدیریت شهری شهرهای جدید، می‌تواند میزان موفقیت اصلاح ساختار این نظام را در ارتقاء توان مقابله با چالش‌ها و ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان در این شهرها را بالا ببرد.

اسپالیو و پرو^۱ و همکاران (۲۰۱۹) در مقاله‌ای با موضوع «چارچوب توسعه فضایی به منظور تسهیل مدیریت

1. Spaliviero et al.,

گذشته، حکمروایی خوب شهری در مقابل رویکرد مدیریت شهری دولت محور مورد تأیید و تأکید سازمان‌های بین‌المللی و ملی قرار گرفته و از آن به‌عنوان یکی از پیش‌نیازها و ویژگی‌های شهرهای پایدار یاد می‌کنند (Devaney, 2016: 6). در واقع در هر جامعه‌ای هنگام جست‌وجو برای راه‌حل توسعه پایدار، همواره حکمروایی خوب به‌عنوان یک ابزار حیاتی برای پیشبرد توسعه پایدار مطرح می‌شود (Kardos, 2012: 1167). در جدول شماره ۲ سیر مفهومی و رویکردهای متداول تحقق توسعه در دهه‌های گذشته جهان ارائه شده‌است.

شهری در کشورهای با سیستم برنامه‌ریزی ضعیف» ضمن بیان نیاز فوری به تدوین روش‌های استراتژیک برنامه‌ریزی فضایی سازگار با شرایط کشورهایی که سیستم‌های برنامه‌ریزی ضعیفی دارند، روبه‌روشدن با شهرنشینی سریع و مدیریت شهرهای جدید در کشورهای در حال توسعه می‌بایست مورد توجه قرار گیرد. نگارندگان با تشریح خصوصیات جغرافیای سیاسی- اداری سیستم شهر- منطقه‌ها و هدایت معنادار اجرای سیاست‌ها یا استراتژی‌های شهری- ملی، برنامه اسکان بشر سازمان ملل (UN Habitat) و روش چارچوب توسعه فضایی (SDF) را پیشنهاد می‌کنند. نگارندگان اذعان دارند، روش SDF به توسعه تفاهم بین سیستم‌های مدیریتی در پهنه سرزمین کمک می‌کند و نقش‌ها و پیوندهای بین شهرهای مختلف در قلمرو ساختار جغرافیایی سیاسی- اداری نواحی در بستر سیالیت و عدم قطعیت کشورهایی که با شهرنشینی کنترل‌نشده روبه‌رو هستند، مدیریت و سامان می‌دهد.

حکمروایی خوب شهری

روند شهرنشینی کنونی نشان می‌دهد که تا سال ۲۰۵۰ بیش از ۳ میلیارد نفر دیگر در شهرها ساکن خواهند شد (Aromar & Rosenzweig 2013: 2). همچنین در سال ۲۰۵۰، بیش از ۷۰ درصد جمعیت جهان در شهرها زندگی خواهند کرد (Cash, 2016: 548). در جهان پرشتاب امروز، شهرها از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردارند؛ به‌طوری‌که مدیران جامعه بدون در نظر گرفتن نیازها و سرنوشت شهرهای تحت مدیریت خود قادر به تصمیم‌گیری و پیشبرد برنامه‌های خود در جهت حفظ حقوق شهروندان و توسعه و بهبود شهرها نیستند (Sagaris, 2018: 29). طی سه دهه

جدول ۲. سیر مفهومی و رویکردهای متداول تحقق توسعه در دهه‌های گذشته در جهان

بازه	نظریه یا رویکرد مسلط	محوریت عملیاتی	شعار کاری	شیوه مدیریت
دهه ۱۹۷۰ تا دهه ۱۹۹۰	تعدیل ساختاری	سیاست‌گذاری	با مردم	مردم‌سالاری انتخابی
دهه ۱۹۹۰ تا کنون	توسعه پایدار	حکمروایی	به دست مردم	مردم‌سالاری مشارکتی

(منبع: صرافی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۰)

همان‌طور که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود، شهری را به چهار مدل عمومی تقسیم می‌کند که در محوریت عملیاتی از سال ۱۹۹۰ تا کنون با حکمروایی است. ژان پیر^۱ در سال ۱۹۹۹ انواع حکمروایی خوب

جدول ۳. ویژگی‌های مدل‌های حکمروایی خوب شهری از نظر ژان پیر

ردیف	ویژگی‌های تعریف‌شده	مدل‌های حکمروایی خوب شهری			
		از بُعد مدیریت		از بُعد مشارکت دموکراتیک	
		مدیریتی	طرفدار رشد	شراکت‌گرا	رفاهی
۱	اهداف سیاست‌گذاری	کارایی	رشد	توزیعی	توزیع مجدد
۲	سبک سیاست‌گذاری	عمل‌گرا	عمل‌گرا	ایدئولوژیک	ایدئولوژیک
۳	ماهیت مبادلات سیاسی	اجماعی	اجماعی	ستیزه‌ای	ستیزه‌ای
۴	ماهیت مبادلات عمومی-خصوصی	رقابتی	تعاملی	هماهنگ	محدودکننده
۵	روابط دولت محلی و شهروندان	اختصاصی	اختصاصی	عمومی	عمومی
۶	وابستگی اصلی	کارشناسان	کاسب‌کاران	رهبران مدنی	دولت
۷	ابزارهای اصلی	قراردادها	شراکت	مذاکره	شبکه‌ها
۸	معیار اصلی ارزیابی	اثربخشی	رشد	مشارکت	عدالت

(منبع: صدیق سروسناتی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۴)

بگیرد (Curwell et al, 2006:142)؛ اما در مورد شاخص‌ها حکمروایی خوب شهری، آنچه اکنون عمومیت بیشتری داشته و روی آن اجماع بیشتری وجود دارد؛ شاخص‌هایی است که سازمان ملل آن‌ها را معرفی کرده که به اختصار در زیر بیان شده‌است.

۱. مشارکت: حضور همه مردم در تصمیم‌گیری‌های مختلف؛
۲. حاکمیت قانون: چارچوب‌های قانونی عادلانه و منصفانه‌ای که دارای ویژگی بی‌طرفانه بودن است؛
۳. شفافیت: جریان آزاد اطلاعات و قابلیت دسترسی آسان به آن برای تمامی استفاده‌کنندگان مربوط؛
۴. مسئولیت‌پذیری: نهادها و فرایندهای تصمیم‌گیری در یک چارچوب زمانی منطقی به همه استفاده‌کنندگان آن، خدمات لازم را ارائه کند؛
۵. اجماع‌سازی: منابع و سلائق مختلف در جامعه را به سمت اجماعی گسترده هدایت کند که بهترین و بیشترین منفعت را برای تمام اجتماع در پی دارد؛
۶. عدالت و انصاف: همه افراد باید فرصت‌های برابری داشته باشند؛
۷. کارایی و اثربخشی: سازمان‌ها و نهادهای تصمیم‌گیرنده همیشه نیازهای مردم را در نظر داشته باشند و از منابع موجود به‌صورت کارا استفاده کنند؛
۸. پاسخگویی: نه‌تنها نهادهای دولتی، بلکه بخش خصوصی و سازمان‌های جامعه مدنی باید به عموم مردم و همه افراد ذی‌نفع پاسخگو باشند. پاسخگویی بدون وجود شفافیت و حاکمیت قانون، اجرایی نیست (نادری‌نیا، ۱۳۹۱: ۱۲۲). راکودی علاوه بر ۸ عامل فوق، یک عامل دیگر را نیز در زمره شاخص‌های حکمروایی قلمداد می‌کند و آن بینش استراتژیک است (برک‌پور و اسدی، ۱۳۹۵: ۱۹۴). از آنجایی که شهرهای جدید به دلیل نداشتن سابقه سکونت، وابستگی بیشتری به نحوه مدیریت شهری مدیران خود دارند؛ بنابراین شاخص بینش استراتژیک برای آینده‌نگری مدیران شهرهای جدید ضرورت مضاعف دارد.

به‌زعم دالتون^۱، در کشورهای توسعه‌یافته بعد مدیریت بر بعد مشارکت دموکراتیک به دلیل عملیاتی بودن مسلط شده‌است. در بین دو مدل این بعد نیز یعنی حکمروایی مدیریتی و حکمروایی طرفدار رشد برتری با مدل حکمروایی مدیریتی است؛ زیرا زمینه مشارکت بیشتری را فراهم می‌کند (صدیق‌سروستانی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۵-۱۶). شارما و راکودی^۲ معتقدند که مدیریت شهری دارای مسئولیتی استراتژیک با پیامدهایی عملیاتی است (برک‌پور و اسدی، ۱۳۹۵: ۲۹). در واقع میزان موفقیت شهرها در تحقق پتانسیل خود برای ترویج نوآوری و سرعت‌بخشیدن به رشد بستگی زیادی به این دارد که آیا آن‌ها موفق به ارائه خدمات عمومی مناسب شهری می‌شوند (Baber et al, 2013: 218). می‌توان چنین گفت که منظور از مدیریت و حکمروایی، ظرفیت و توان یکپارچه‌سازی و سازماندهی گروه‌های ذی‌نفع محلی و گروه‌های اجتماعی از یک سو و ظرفیت و توان نمایندگی آنانی که در بیرون هستند و نیز تدوین راهبردهای واحد و یک‌دست در مقابل بازار، دولت، شهرها و دیگر سطوح حکومتی از سوی دیگر است (Schwab et al, 2001: 6). در پرتو دیدگاه حکمروایی خوب لازم است سازمان‌هایی که مدیریت امور عمومی جامعه را برعهده دارند، شفاف، پاسخگو و قانون‌مدار باشند (Taylor, 2000: 34). رسیدن به حکمروایی خوب، ایده‌آل کشورهایی است که به این نتیجه رسیده‌اند که بدون مشارکت مردم و نهادهای غیردولتی نمی‌توانند کشورداری کرد (Linteloa et al, 2018: 392). کورول و همکارانش^۳ اعتقاد دارند، زمانی توسعه پایدار شهری به وقوع می‌پیوندد که اصول چهارگانه (اکولوژی، نسل‌های آینده، عدالت و مشارکت عمومی) را دربر

1. Dalton
2. Sharma & Rakodi
3. Curwell et al.

تقسیمات کشوری در ایران

هر شهری در تقسیمات کشوری، دارای جایگاهی است. در واقع سیستم مدیریت دولتی یک کشور بر روی تقسیمات اداری - سرزمینی آن کشور شکل گرفته و اجرا می‌شود. سیستم تقسیمات بهینه و کارآمد یک پیش شرط و عامل مهم در افزایش کارایی مدیریت دولتی در کل کشور است (Tumanyan, 2005:21). در ایران نیز متون قانونی تعاریف شهر، محدوده‌ها و تقسیمات کشوری شامل ۳ قانون زیر است (آئینی، ۱۳۹۳: ۲۰۵):

۱. قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۶۲/۴/۱۵؛ ۲. قانون اصلاح موادی از قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۸۹/۱۲/۴؛ ۳. قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و شهرک و نحوه تعیین آن‌ها مصوب ۱۳۸۴/۱۰/۲۸. مؤلفه‌های تأثیرگذار در تقسیمات کشوری در سه گروه شاخص‌های رسمی و قانونی، شاخص‌های جغرافیایی، سیاسی و امنیتی و عوامل غیررسمی همچون عوامل ساخت قدرت قابل طبقه‌بندی هستند (مددی، ۱۳۹۵: ۲۸). در ادامه واحدهای تقسیمات کشوری ایران در جدول شماره ۴ ارائه شده‌است.

جدول ۴. واحدهای تقسیمات کشوری ایران

واحد تقسیمات	کشور	استان	شهرستان	بخش	دهستان	شهر	روستا
مسئول	وزیر کشور	استاندار	فرماندار	بخشدار	دهدار	شهردار	دهیار
نهاد مرتبط	وزارت کشور	استانداری	فرمانداری (ویژه)	بخشداری	دهداری	شهرداری	دهیاری
مرکز	پایتخت	مرکز استان	مرکز شهرستان	مرکز بخش	مرکز دهستان	ندارد	ندارد

(منبع: وزارت کشور، واحد تقسیمات کشوری و مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵)

از آنجایی که پژوهش حاضر سعی دارد با استفاده از مدیریت نوین و حکمروایی خوب شهری به تبیین مدیریت شهرهای جدید از منظر تقسیمات کشوری بپردازد؛ در این راستا لازم است به پیشنهادهایی در جهت مدیریت مطلوب شهرهای جدید از دیدگاه تقسیمات کشوری پرداخته شود. در ادامه، پس از مطالعات نظری و بررسی دیدگاه‌های مختلف موضوع مورد بحث، چارچوب نظری پژوهش تدوین شد. این

چارچوب نتیجه بررسی و مرور نظریه‌ها و دیدگاه‌های ساختاری مرتبط با موضوع تحقیق است. هر تحقیق یک مورد نوعی است که محقق مسائل آن را تنها به اتکاء تفکر و ذوق سلیم خودش باید حل کند (کیوی و کام‌پنهود، ۱۳۹۲: ۱۶۳). در اینجا، با توجه به مقتضیات پژوهش، چارچوب نظری مورد بحث در نمودار شماره ۱ ارائه شده‌است.

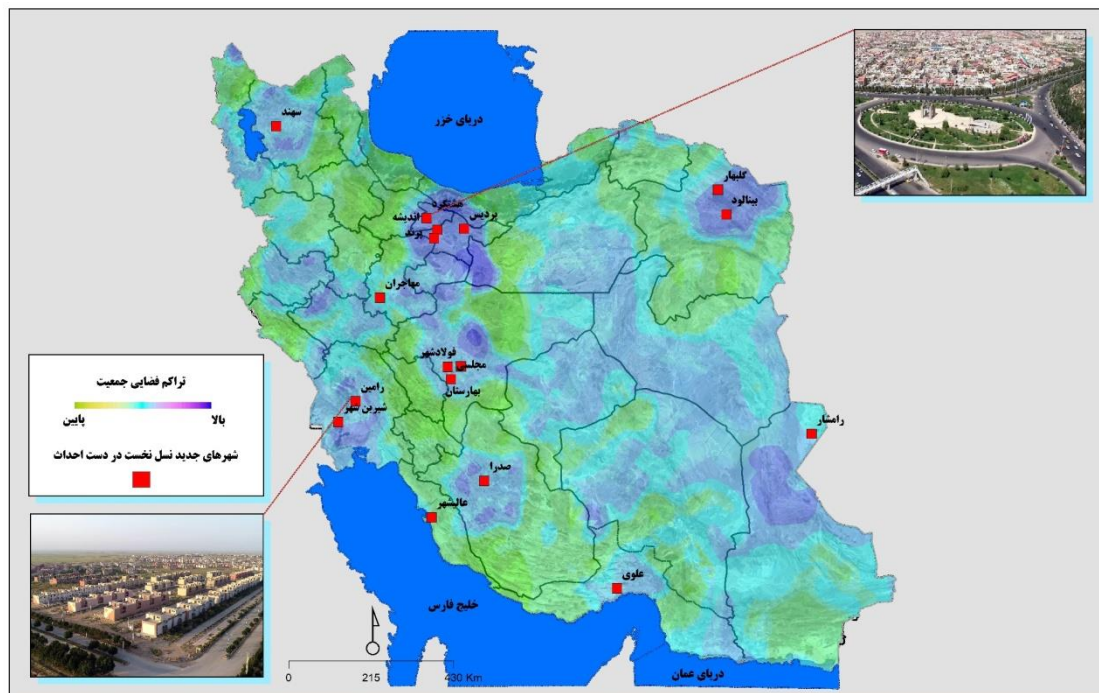

نمودار ۱. چارچوب نظری تبیین مدیریت شهرهای جدید ایران از منظر تقسیمات کشوری
(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸)

محدوده مورد مطالعه

در نسل نخست شهرهای جدید ایران، ۱۷ شهر جدید دولتی در حال احداث هستند (شکل شماره ۱). ظرفیت نهایی این شهرها ۳۸۰۱۰۰۰ نفر برطبق طرح جامع نهایی پیش‌بینی شده‌است. در این شهرهای جدید مطابق با آمار سرشماری سال ۱۳۹۵ تعداد ۷۶۵۸۹۱ نفر سکونت دارند. مهم‌ترین موضوع در طرح جامع اول و دوم از نظر تغییرات تعداد جمعیت، عدم تغییر جمعیت در شهرهای جدید منطقه شهری اصفهان با ۷۸۰۰۰۰ نفر جمعیت و تغییرات گسترده در جمعیت شهرهای جدید منطقه شهری تهران از ۴۶۳۰۰۰ نفر

به ۱۷۴۰۰۰۰ نفر است. بدین صورت قطب برنامه‌ریزی شده شهرهای جدید ایران از منطقه شهری اصفهان به منطقه شهری تهران تغییر یافته‌است. این عامل نیز بیش از هر چیز به دلیل برنامه‌های در دست انجام مسکن مهر بوده‌است؛ بنابراین و برطبق پیش‌بینی‌ها حدود ۴۵ درصد جمعیت‌پذیری شهرهای جدید مربوط به منطقه شهری تهران است. از نظر تحقق‌پذیری نیز منطقه شهری تهران از ۷۶۵۸۹۱ نفر جمعیت ساکن در سال ۱۳۹۵ حدود ۴۲ درصد آن که عددی معادل ۳۲۹۰۳۶ نفر است، به خود اختصاص داده‌است.

شکل ۱. موقعیت نسل نخست شهرهای جدید در دست احداث به همراه تراکم فضایی جمعیت شهری در محدوده‌های مادر شهری (ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۸ و روابط عمومی شرکت مادر تخصصی عمران شهرهای جدید، ۱۳۹۸)

روش پژوهش

پژوهش حاضر در زمره تحقیقات کاربردی است که با روش تحلیلی و رویکرد کمی انجام گرفته است. به‌رغم همه انتقادهایی که از دهه ۱۹۷۰ در مورد کاربرد مدل‌های کمی در خصوص مسائل شهری مطرح شد، مدل‌های ریاضی چنانچه در قالب‌های ساده و با تعداد متغیرهای محدودی تدوین شوند، همچنان می‌توانند به درک واضح‌تر از پدیده‌های شهری یاری رسانند (زبردست، ۱۳۷۰: ۴). در مطالعات تحلیلی و تجربی در خصوص اثرات ملی - منطقه‌ای بر تغییرات شهری از شاخص‌های فضایی با سه نوع داده مقطعی ۱، سری زمانی ۲ و تلفیقی ۳ استفاده می‌شود. اغلب مطالعات مربوط به مطالعات منطقه‌ای از داده‌های مقطعی با

نمونه‌ای از متغیرها برای یک دوره زمانی خاص استفاده می‌کنند. مزیت این‌گونه داده‌ها در مطالعات کلان آن است که به دلیل ثابت بودن در یک مقطع زمانی و عدم تغییر سیاست‌ها، نیازی به استفاده از متغیرهای پیش‌بینی کننده نیست. این در حالی است که در مطالعات منطقه‌ای با توجه به واریانس بالای شهرنشینی به علت تمرکز جمعیت شهری در برخی مناطق جغرافیایی ایران نسبت به سایر مناطق، منحنی تغییرات با نتایج برآزش بهتر حاصل می‌شود. این پژوهش شامل دو بخش است. در بخش نخست با استفاده از نرم‌افزار Eviews و با استفاده از تکنیک آمار فضایی اقدام به تحلیل و بررسی موضوع شد. در این روش شاخص‌های تدوین شده از مبانی نظری و پیشینه مطالعات، مطابق جدول شماره ۵ استخراج شد.

1. Cross Section
2. Time Series
3. Panel

جدول ۵. شاخص‌های مورد استفاده در تحلیل تکنیک آمار فضایی

فاصله از مادرشهر	سال شروع فعالیت	جمعیت پیش‌بینی شده	جمعیت تحقق یافته	جمعیت پیش‌بینی شده نهایی	درجه تمرکز یا تفرق جمعیت در محدوده مادرشهری	جایگاه شهر در منطقه از نظر تقسیمات سیاسی-اداری
D	S	PP	RP	FP	NNR/NNC	TP

آزادی برابر اختلاف تعداد متغیرهای ابزار و تعداد ضرایب تخمینی است. جدول شماره ۶، فرضیه صفر مبنی بر مناسب نبودن متغیرهای ابزار را در سطح معنی‌داری ۵ درصد رد می‌کند؛ بنابراین می‌توان گفت که متغیرهای ابزار تحقیق درست انتخاب شده‌اند.

جدول ۶. آزمون مناسب بودن متغیرهای ابزار (آزمون J-Statistic)

J-Statistic	P-Value
۱۱/۰۳	۰/۰۲۱

در بخش دوم پژوهش، شاخص‌های حکمروایی خوب شهری به‌عنوان تئوری هدایتگر در منابع مختلف بررسی و شاخص‌های ۹ گانه راکودی مطابق جدول شماره ۷ مبنای مطالعه قرار گرفت.

برای استخراج داده‌های مورد استفاده در این بخش از آمار و اطلاعات مرکز آمار و همچنین گزارش‌های شرکت عمران شهرهای جدید و محاسبات نگارندگان و تبدیل آن به داده‌های مقطعی استفاده شده است. به سبب درون‌زایی احتمالی؛ برای مثال: وابستگی مهاجرت با کاهش فاصله از مادرشهر و شهری شدن از یک سو و وجود متغیر وابسته با وقفه (افزایش نقاط جمعیتی و شهرها) از سوی دیگر، ناگزیر از استفاده از متغیرهای ابزار هستیم. روش گشتاورهای تعمیم یافته (GMM^۱)، از جمله روش‌هایی است که با استفاده از متغیرهای ابزار دورن‌زایی بین متغیرهای توضیحی و وابسته را برطرف و مشکل اریب تخمین‌زن OLS را در شرایط وجود متغیر وابسته با وقفه در مدل ندارد. در این روش، استفاده از متغیرهای ابزار اهمیت دارد. متغیرهای ابزار برای تغییر وضعیت جمعیت شهرهای جدید آن‌هایی هستند که مکانیزم جذب جمعیت را تحت تأثیر قرار می‌دهند. در اینجا از متغیرهای فاصله از مادرشهر، درجه تمرکز و تفرق و همچنین جایگاه شهر در منطقه به‌عنوان متغیر ابزار استفاده شده است. در روش GMM آماره J^۲ درستی انتخاب متغیرهای ابزار را می‌آزماید. آماره J^۲ ضریب تعداد مشاهدات، دارای یک توزیع کای دو با درجه

1. General Method of Moments

۲. برای محاسبه آماره کای دو از آماره J در نرم‌افزار Eviews از عبارت زیر

استفاده می‌شود:

```
scalar overid=eq_gmm.@regobs*eq_gmm.@jstat
scalar overid_p=1-@cchisq(overid,1)
```

عبارات اول، آماره کای دو را محاسبه می‌کند که با عنوان overid نام‌گذاری شده است و عبارت دوم، مقدار p-value را محاسبه می‌کند که همان overid_p است. eq_gmm در عبارات بالا نام معادله تخمینی در نرم‌افزار است.

یافته‌ها

بخش اول: تکنیک‌های آمار فضایی

از تحولات و پیشرفت‌های ایجادشده در به‌کارگیری روش‌های کمی و مقداری در علوم رفتاری به‌ویژه علوم منطقه‌ای، تکامل شاخه‌ی آمار به آمار فضایی است. این زمینه در یک دهه‌ی اخیر توانسته است در علوم منطقه‌ای گسترش قابل توجهی پیدا کند. تفاوت آمار فضایی با آمار مرسوم در توانایی و کاربرد تکنیک آمار فضایی در استفاده از داده‌های فضایی است که دارای جزء مکانی هستند. زمانی که داده‌های نمونه‌ای دارای جزء مکانی‌اند، دو مسئله رخ می‌دهد: ۱. وابستگی فضایی میان مشاهدات؛ ۲. ناهمسانی فضایی.

وابستگی فضایی بدین معنی است که داده‌های نمونه‌ای مشاهده‌شده در یک نقطه از فضا به مقادیر مشاهده‌شده در مکان‌های دیگر وابسته هستند. اصطلاح ناهمسانی فضایی نیز اشاره به انحراف در روابط بین مشاهدات در سطح مکان‌های جغرافیایی فضا دارد. به‌عبارت‌دیگر، هنگام حرکت در بین مشاهدات (تغییر مکان جغرافیایی) توزیع داده‌های نمونه‌ای دارای میانگین و واریانس ثابتی نخواهد بود. برای تعیین مکان در مدل‌های آمار فضایی دو منبع اطلاعاتی در اختیار است. یکی موقعیت در صفحه‌ی مختصات است که از طریق طول و عرض جغرافیایی نشان داده می‌شود (توزیع شهرهای جدید ایران) و بر این اساس می‌توان فاصله هر نقطه در فضا با فاصله هر مشاهده قرار گرفته در هر نقطه را نسبت به نقاط یا مشاهدات ثابت یا مرکزی محاسبه کرد. دومین منبع اطلاعات مکانی، مجاورت و همسایگی است (NNR) که منعکس‌کننده‌ی موقعیت نسبی در فضای یک واحد منطقه‌ای (استان) مشاهده، نسبت به واحدهای دیگری از آن قبیل است. در مطالعه‌ی حاضر، از یک ماتریس وزنی براساس طول و عرض جغرافیایی (و نه براساس مجاورت) استفاده می‌شود. علت این امر این است که

در ماتریس‌های فضایی ساخته‌شده براساس مجاورت، دو مشاهده تنها در صورتی که دارای مرز یا رأس مشترک باشند، مجاور محسوب می‌شوند. به‌عبارت‌دیگر، این روش بین شهرهای جدید ده کیلومتر دورتر با شهرهای صد کیلومتر دورتر تفاوتی قائل نمی‌شود. حال آنکه بهتر است به جای اینکه تنها به مجاورت و داشتن مرز مشترک توجه شود، فاصله بین مشاهدات نیز مورد توجه قرار گیرد (Elhorst & Vega, 2013)؛ از این رو در این مطالعه برای تشکیل ماتریس وزنی از روش معکوس فاصله استفاده می‌شود. مدل‌های بسیاری در ادبیات آمار فضایی مطرح شده‌اند که در ادامه به‌صورت اجمالی به بیان آن‌ها پرداخته می‌شود. یک مدل فضایی کامل که دربرگیرنده تمام انواع اثرات متقابل فضایی است، به‌صورت رابطه‌ی ۱ نشان داده می‌شود:

$$Y = \delta WY + \alpha I_N + X\beta + WX\theta + u$$

$$u = \lambda Wu + \varepsilon$$

مدل اشاره‌شده، مدل فضایی عمومی ۱ (GNS) نامیده می‌شود. در رابطه‌ی فوق Y بردار $N \times 1$ از متغیر وابسته و X نشان‌دهنده‌ی ماتریس $N \times K$ است که شامل k متغیر توضیحی است. W ماتریس وزنی فضایی ۲ است و β بردار ثابت $K \times 1$ از ضرایب ثابت ولی نامعین است. همچنین WY اثرات متقابل بین متغیر وابسته، WX اثرات متقابل مابین متغیرهای مستقل و Wu اثرات متقابل بین اجزا اخلال را نشان می‌دهد. □ ضریب خود رگرسیون فضایی ۳ و λ ضریب خودهمبستگی فضایی است که نشان‌دهنده‌ی اثرات سرریز در مدل خطای فضایی از کانال جمله اخلال است. □ نیز جز

1. General Nesting Spatial Model
2. Spatial Weights Matrix
3. Spatial Autocorrelation Coefficient

رابطه شماره ۲):

$$\log (NiT / Ni,t0) = f (D, S, UI, PP, RP, FP, NNR/NNC, TP)$$

با توجه به مبانی نظری و مطالعات ارائه شده و همچنین داده‌های در دسترس، توفیق و رشد جمعیت و عملکرد شهرهای جدید را تابعی از عوامل جمعیتی، فاصله‌ای، درجه تمرکز و جایگاه منطقه‌ای در نظر گرفته‌ایم که در ادامه به بیان این عوامل می‌پردازیم. آماره یا متغیرهای توصیفی مربوط به شاخص‌های تحقیق نیز در جدول شماره ۸ گزارش شده‌است. لازم به ذکر است که به منظور کاهش واریانس ناهمسانی احتمالی در مدل، تمامی متغیرها به صورت لگاریتمی در مدل وارد شده‌اند.

اخلال iid^۱ با میانگین صفر و واریانس σ^2 است (Elhorst, 2014). تمامی مدل‌های فضایی را می‌توان با اعمال قیدهای مشخصی از مدل GNS استخراج کرد. لازم به ذکر است که علی‌رغم گستردگی مدل‌های آمار فضایی، در مطالعات تجربی تنها مدل‌های وقفه فضایی (SAR)، خطای فضایی (SEM) و دوربین فضایی (SDM) مورد استفاده قرار می‌گیرند. دلیل این امر نیز وجود مشکلاتی در تخمین سایر مدل‌های فضایی است (Elhorst, 2014: 10)؛ بنابراین مدل‌های مورد بررسی در مطالعه حاضر نیز مدل وقفه، خطا و دوربین فضایی است. بر این مبنا الگوی تجربی تأثیرگذار بر توفیق و رشد جمعیت و عملکرد شهرهای جدید به صورت رابطه ۲ ارائه می‌شود:

جدول ۸. آماره‌های توصیفی متغیرها

متغیر	تعداد شهر جدید (N)	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
D	۱۷	۱۶/۶۳۳	۱۷/۱۶۷	-۲۴/۳۶	۱۳۲/۱
S	۱۷	۲۶/۰۸	۱۱/۳۴۸	۶/۳۹	۶۷/۵۲
UI	۱۷	۰/۴۰۲۵	۰/۲۴۷۱	۰/۳۵۴	۰/۵۳۷
PP	۱۷	۱۴/۲۰۷	۷/۹۰۹	۰/۲۰۹۳	۴۵/۰۰۳
RP	۱۷	۰/۸۸۳۹	۰/۲۷۶۰	۰/۱۷۳۷	۱/۹۰۸۶
FP	۱۷	۱/۸۹۵	۳/۶۳۳	۰/۰۱۲	۵۱/۰۲۸
NNR/NNC	۱۷	۱۲/۳۲۵	۴/۶۰۷	۲/۹۱۱	۳۳/۰۱

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸)

$\theta + \delta\beta = 0$ نیز دلالت بر آن دارد که مدل SDM قابل تبدیل به مدل SEM است. نتایج آزمون‌های تشخیصی بین سه مدل وقفه، خطا و دوربین فضایی در جدول شماره ۱۰ آمده است.

جدول ۱۰. آزمون‌های تشخیصی بین سه مدل وقفه، خطا و دوربین فضایی

آزمون	فرضیه صفر	آماره آزمون	ارزش احتمال
Wald test for spatial lag	$\theta = 0$	۱۱/۱۳۵۱	۰/۳۶۵۶
LR test for spatial lag	$\theta = 0$	۱۱/۲۰۰۲	۰/۳۴۰۲
Wald test for spatial error	$\theta + \beta\delta = 0$	۸۵۰	۰/۳۶۵
LR test for spatial error	$\theta + \beta\delta = 0$	۱۰/۹۰۰۲	۰/۴۰۳۳

براساس نتایج، در سطح معناداری ۵ درصد مدل دوربین فضایی در مقابل هر دو مدل وقفه و خطای فضایی رد می‌شود. با توجه به اینکه نتایج آزمون‌های ضریب لاگرانژ نیز مزید برتری مدل خطای فضایی در مقابل مدل وقفه فضایی است؛ از این رو مدل فضایی مورد استفاده در برآورد مدل رشد جمعیت شهرهای جدید، مدل خطای فضایی خواهد بود. لازم به ذکر است که مفهوم اثرات فضایی در مدل‌های مختلف فضایی تفاسیر متفاوتی دارد. وجود اثرات فضایی در مدل خطای فضایی مبتنی وجود وابستگی فضایی در اجزا اخلاص مدل است؛ به این معنی که شوک وارد بر یک مکان به تمامی مکان‌های دیگر نیز سرایت می‌کند؛ به عبارت دیگر، اثرات فضایی در مدل خطای فضایی سراسری است (Le Gallo et al, 2005: 533). در واقع مدل خطای فضایی مبتنی موقعیتی است که در آن متغیرهای حذف شده از مدل، خود همبستگی فضایی دارند، یا شوک‌های مشاهده نشده، از یک الگوی فضایی پیروی می‌کنند (Elhorst, 2014: 8). به عبارت دیگر، پذیرش مدل خطای فضایی به این معنی است که وابستگی فضایی در مدل وجود دارد؛ اما علل چنین وابستگی قابل شناسایی نیست. نتایج تخمین مدل رگرسیون کلاسیک و تخمین حداکثر راست‌نمایی مدل خطای فضایی در جدول شماره ۱۱ آمده است.

در ادامه مباحث آمار فضایی، شیوه‌های مختلفی برای آزمون وجود اثرات فضایی مطرح است که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به آزمون موران ۱ اشاره کرد. آماره آزمون موران توان بالایی در تشخیص وجود اثرات فضایی و در نتیجه خطای تصریح مدل دارد؛ اما در مورد نوع اثرات فضایی و اینکه چه تصریح مدلی باید مورد استفاده قرار گیرد، کمک زیادی نخواهد کرد؛ بنابراین از آماره‌های آزمون ضریب لاگرانژ (LM) استفاده می‌شود. نتایج مربوط به این آزمون‌ها در جدول شماره ۹ آمده است.

جدول ۹. آزمون‌های تشخیصی برای اثرات فضایی

آزمون	آماره آزمون	ارزش احتمال
Moran's I (error)	۳/۳۰۵۴	۰/۰۰۰۱
Lagrange Multiplier (lag)	۵/۰۳۹	۰/۰۰۹۸
Robust LM (lag)	۰/۰۸	۰/۹۰۰۳
Lagrange Multiplier (error)	۹/۸۲۳	۰/۰۰۳
Robust LM (error)	۳/۰۴۵	۰/۰۳۳

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸)

مطابق نتایج فرضیه صفر آزمون موران مبنی بر نبود اثرات فضایی رد می‌شود؛ از این رو وجود اثرات فضایی در مدل رشد جمعیت شهرهای جدید استان‌های کشور با سه فاکتور فاصله، درجه تمرکز و جایگاه منطقه‌ای در سطح معناداری بالایی تأیید می‌شود. همچنین با توجه به آماره‌های آزمون ضریب لاگرانژ (LM) از بین دو مدل وقفه و خطای فضایی، مدل خطای فضایی به‌عنوان مناسب‌ترین مدل انتخاب می‌شود. در ادامه برای انتخاب مدل بهینه از بین سه مدل SEM، SAR و SDM از آزمون‌های تشخیصی نسبت درست‌نمایی (LR) و والد (Wald) استفاده می‌شود. فرضیه صفر این دو آزمون به صورت $\theta = 0 - 1$ و $\theta = 0 - 2$ است. فرضیه $\theta = 0$ دلالت بر آن دارد که می‌توان مدل SDM را به مدل SAR تقلیل داد. فرضیه

جدول ۱۱. نتایج تخمین رگرسیون OLS و تخمین ML مدل خطای فضایی

مدل خطای فضایی		مدل رگرسیون کلاسیک		مدل
مقدار آماره t	ضریب	مقدار آماره t	ضریب	متغیر توضیحی
-۴/۶۵۴	-۱۴/۲۱۸***	-۵/۱۰۸	-۱۲/۷۳۶***	Ln (D)
-۰/۶۹۵	-۸/۹۴۷	-۰/۳۱۴	-۷/۸۱	Ln (S)
-۲/۸۸	-۴/۸۴۸***	-۲/۰۱۳	-۷/۰۱۹***	Ln (UI)
۳/۳۲۱	۱۰/۰۴۹***	-۲/۷۴۲	۸/۳۲۲***	Ln (PP)
۰/۲۳۱	۰/۰۹۴	-۰/۰۱۳	-۰/۰۶۱	Ln (RP)
-۲/۶۴۲	-۱۲/۳۰۹***	-۲/۴۰۸	-۱۳/۶۵۵***	Ln (FP)
۲/۴۲۵	۱۲/۴۹۴**	۲/۷۶۵	۱۴/۳۴۲***	Ln (NNR/NNC)
۲/۶۸۵	۰/۳۶۳	-	-	λ
۴/۶۵۷	۲۷۷/۸۲۶***	۳/۶۴۷	۲۳۰/۳۹***	CONSTANT
۰/۳۳		۰/۳۴۴		R ²
-۱۳۰۹/۰۶		-۱۳۰۹/۷۴		Log likelihood
۲۹۴۴/۰۹		۲۴۴۰/۲۱		Akaike info criterion
۲۹۴۶/۴۵		۲۷۴۲/۱۴		Schwarz criterion
Prob	Value	Prob	Value	Tese
۰/۰۰۰۰	۱۲۴/۴۴۸	۰/۰۰۰۱	۱۱۹/۰۴۱	Breusch- Pagan
-	-	۰/۰۰۰۲۴	۲۸/۳۴۶	Koenker- Bassett
۰/۰۱۵۵	۵/۸۷۴۵	-	-	Likelihood Ratio
000p< ۰/۰۱ , 00p< ۰/۰۵ , 0p< ۰/۱۰				

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸)

قابل استفاده نیست. برای رفع مشکل ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی در مدل وقفه فضایی، کلجیان و پروچا (۲۰۰۷) برآوردگر فضایی HAC را معرفی کردند. همچنین کلجیان و پروچا در سال ۲۰۱۰ برای رفع مشکل ناهمسانی واریانس در مدل خطای فضایی برآوردگر KP - HET را پیشنهاد کردند؛ بنابراین روش مورد استفاده در مطالعه حاضر، روش کلجیان و پروچا (۲۰۱۰) است. نتایج تخمین مدل خطای فضایی با استفاده از برآوردگر KP - HET در جدول شماره ۱۲ ارائه شده است.

چنانچه ملاحظه می‌شود، در مدل رگرسیون کلاسیک نتایج هر دو آزمون برآش- پاگان^۰ (BP) و کونکر باست (KB) بیانگر وجود ناهمسانی واریانس در اجزاء اخلاص مدل است. نتیجه آزمون برآش- پاگان (BP) در تخمین حداکثر راست‌نمایی مدل خطای فضایی نیز نشان می‌دهد که در برآورد مدل فضایی با روش حداکثر راست‌نمایی، مشکل ناهمسانی واریانس همچنان موجود است. در روش رگرسیون OLS برای رفع ناهمسانی واریانس از تصحیح وایت (White, 1980) استفاده می‌شد. در مدل‌های فضایی روش وایت

جدول ۱۲. نتایج تخمین مدل خطای فضایی به روش KP - HET

KP - HET		مدل
مقدار آماره t	ضریب	متغیر توضیحی
-۳/۸۷۰	-۱۳/۶۴۴***	Ln (D)
-۰/۴۱۸	-۷/۷۴۸	Ln (S)
-۱/۹۴۷	-۵/۰۰۷**	Ln (UI)
۲/۶۹۴	۱۰/۰۴۳***	Ln (PP)
۰/۲۳۹۸	۰/۱۲۳۰	Ln (RP)
-۲/۰۷	-۱۴/۵۰۳**	Ln (FP)
۱/۶۰۶	۱۲/۶۸۱*	Ln (NNR/NNC)
۳/۶۵۷	۰/۴۳***	λ
۳/۱۶۲	۲۸۳/۷۱***	CONSTAVT
۰/۳۳۰۸		R ²
		000p < ۰/۰۱, 00p < ۰/۰۵, 0p < ۰/۱۰

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸)

درجه تفرق یا تمرکز است. مطابق نتایج، میزان تفرق اثر منفی و معنادار بر رشد جمعیت دارد؛ به این معنی که استان‌های با درجه تفرق بالاتر، جذب جمعیت کمتری در شهرهای جدید داشته‌اند. همچنین شاخص مرکزیت سیاسی و جایگاه شهر در منطقه، در مدل رشد و جذب جمعیت اثر مثبت و معناداری دارد؛ یعنی شهرهای استان‌هایی که جایگاه بالاتری از تقسیمات سیاسی-اداری را به خود اختصاص داده‌اند، رشد جمعیت بالاتری داشته‌اند. این امر بیانگر محوریت تقسیمات سیاسی در رشد و جذب جمعیت شهرهای جدید کشور است.

بر همین مبنا و مطابق با آمار سال ۱۳۹۵ و سایت سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها، استان تهران با ۴۲ نقطه شهری، دارای سه شهر جدید پرند، پردیس و اندیشه است. در بین شهرهای جدید استان تهران، شهر جدید اندیشه با ۱۱۶۰۶۲ نفر جمعیت رتبه نخست و شهرهای جدید پرند و پردیس به ترتیب با ۹۷۴۶۴ نفر و ۷۳۳۶۳ نفر در جایگاه بعدی قرار دارند. شهر جدید اندیشه در شهرستان شهریار واقع

مطابق نتایج ضریب خودهمبستگی فضایی (ل) در سطح بالایی معنادار است که مؤید وجود وابستگی فضایی در اجزاء اخلاص مدل رشد جمعیت و تعداد شهرهای جدید است؛ به این معنی که شوک وارد بر یک استان، به دیگر استان‌های کشور نیز سرایت کرده است. به عبارت دیگر، ضریب خودهمبستگی فضایی نشان می‌دهد که رشد جمعیت شهر جدید یک استان تا چه میزان متأثر از شوک وارد بر رشد جمعیت در سایر استان‌های کشور بوده است. در بین متغیرهای موجود، درجه تمرکز یا تفرق جمعیت در محدوده مادرشهری و جایگاه شهر در منطقه از نظر تقسیمات سیاسی-اداری به‌عنوان مهم‌ترین عوامل مؤثر بر رشد جمعیت شهرهای جدید استان‌ها، کشور شناخته شده‌اند. متغیر فاصله به‌عنوان متغیر کنترل، دارای اثر منفی بر رشد جمعیت شهرهای کشور بوده است و در سطح بالایی معنادار است؛ به این معنی که شهرهای با فاصله بیشتر، رشد جمعیت پایین‌تری داشته‌اند. به فاصله یکی از عوامل دافعه جریان اسکان قلمداد می‌شود. یکی دیگر از متغیرهای مهم مورد مطالعه،

واحد مسکن مهر و دلایل دیگر نسبت به شهر بومهن برای مرکزیت شهرستان به درستی در اولویت قرار گرفته است؛ در نتیجه این شهر جدید به دلیل عرضه انبوه مسکن دارای متقاضی و افزایش حریم خود که بازتابی از نوع نگاه مدیریتی، مدیران این شهر جدید و در زمره اقدام‌های عملیاتی است و عدم مقاومت شهرستان تهران با این انتزاع، به عنوان اولین شهرستان در سطح کشور که با مرکزیت و همنامی یک شهر جدید ایجاد شده، مطرح شده است. این در حالی است که این شهر جدید در بین شهرهای جدید استان تهران و شهرهای شهرستان پردیس رتبه آخر جمعیتی را دارد؛ اما به عنوان کاراترین شهر ناحیه در شهرستان پردیس انتخاب شده است. اگر مدیران شهری این شهر جدید (شرکت عمران و شهرداری) دچار چالش درونی می‌شدند، همدل نبودند و در آخرین لحظات سوار قطار مسکن مهر نمی‌شدند؛ این شهر جدید علی‌رغم بسترهای مناسب هویت مکانی امروز خود را نداشت.

از سوی دیگر، استان سیستان و بلوچستان دارای ۳۷ شهر است. شهر جدید رامشار در شهرستان هامون با ۶۲ نفر در کنار شهر علی‌اکبر با ۴۷۷۹ نفر و محمدآباد با ۳۴۶۸ نفر قرار دارد. شهر جدید رامشار حتی نقطه شهری نیز قلمداد نمی‌شود؛ بنابراین حتی یکی از ۳۷ شهر رسمی استان سیستان و بلوچستان نیز نیست.

بخش دوم: روش پیمایش و تکنیک دلفی همان‌گونه که در قسمت روش پژوهش اشاره شد، در مرحله دوم بر طبق اظهارنظرها و پیشنهادها ۷ نفر از خبرگان (اجرایی و دانشگاهی) براساس تکنیک دلفی، شاخص‌های ۹ گانه در ۲۰ گویه تنظیم شد (جدول شماره ۱۳). سپس در مرحله سوم با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند (مصاحبه با تعداد ۲۵ نفر از کارشناسان) اقدام به نظرخواهی از کارشناسان شد. در ادامه با استفاده از ابزار پرسشنامه و نظرسنجی، اطلاعات گردآوری و برای اثبات نرمال بودن متغیرها و

شده است. این شهر جدید بعد از شهريار با ۳۰۹۶۰۷ نفر رتبه دوم جمعیتی این شهرستان را دارد. بعد از اندیشه نیز شهرهای باغستان با ۸۳۹۳۴ نفر، صباشهر با ۵۳۹۷۱ نفر، فردوسیه با ۳۴۲۲۱ نفر، وحیدیه با ۳۳۲۴۹ نفر و شاهدشهر ۲۵۵۴۴ نفر قرار دارند. شهر جدید پرند در شهرستان رباط کریم مکان‌یابی شده است. این شهر جدید بعد از رباط کریم با ۱۰۵۳۹۳ نفر در رتبه دوم جمعیتی و بالاتر از نصیر شهر با ۲۸۶۴۴ نفر قرار دارد. شهر جدید پردیس در شهرستان پردیس واقع و به لحاظ جمعیتی بعد از بومهن با ۷۹۰۳۴ نفر جمعیت قرار دارد. هم‌اکنون در تقسیمات کشوری، شهرهای جدید اندیشه و پرند نقطه شهری و پردیس مرکز شهرستان است.

شهر جدید اندیشه دارای ۳۱۰۰ واحد مسکن مهر بوده که عملیات اجرایی آن نیز به پایان رسیده است؛ اما شهر جدید پردیس با ۸۳ هزار و شهر جدید پرند با ۹۶ هزار واحد مسکن مهر گام عملیاتی بلندی در مدیریت شهری خود برداشته‌اند. با این وجود آنچه باعث شده شهر جدید پردیس نسبت به شهر جدید پرند موفق در موضوع مرکزیت‌یابی باشد. نخست؛ واقع شدن در شهرستان تهران و دوم بینش مدیریتی مدیران این شهر جدید است. چنانچه شهر جدید پرند از شهرستان رباط کریم منتزع شود، جمعیت این شهرستان از ۲۹۱۵۱۶ نفر به ۱۹۴۰۵۲ نفر کاهش پیدا می‌کند. در نتیجه حدود یک‌سوم از جمعیت خود و بخشی از مساحت و اهمیت خود را از دست می‌دهد؛ به همین دلیل مسئولان شهرستان رباط کریم به دلایلی غیر کارشناسی مخالف انتزاع شهر جدید پرند و تشکیل شهرستان و حتی بخش به مرکزیت این شهر جدید هستند؛ اما شهرستان تهران با حدود ۹ میلیون جمعیت، مسئولان آن هیچ مخالفتی با شهرستان شدن پردیس نداشته‌اند. شهر جدید پردیس به عنوان آخرین شهر جدید وارد شده به پروژه مسکن مهر با ۸۳ هزار

استراتژیک و گویه A1 تشریک مساعی در امور شهر از شاخص مشارکت است.

همچنین در نمودار شماره ۳ نیز میانگین وزنی اهمیت تمامی گویه‌ها در تبیین مدیریت شهرهای جدید ایران از منظر تقسیمات کشوری به تصویر کشیده شده است. نتیجه این پژوهش در مقایسه با سایر پژوهش‌ها مبتنی بر این مطلب است که رتبه گویه استفاده از پتانسیل‌های شهر و منطقه از شاخص اثربخشی و کارایی با معیار اصلی ارزیابی مدل مدیریتی حکمروایی خوب شهری که اثر بخشی است، هم‌سوست.

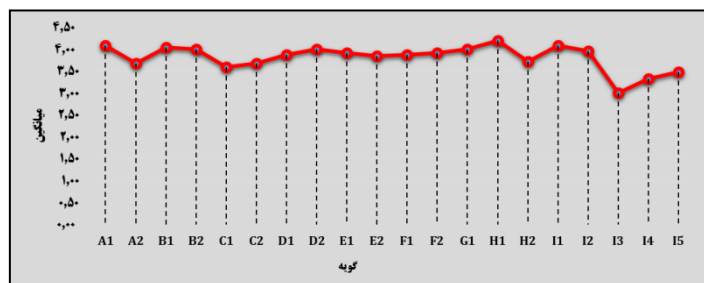
تحلیل داده‌ها نیز از آزمون برازش k-s1 استفاده شد (جدول شماره ۱۳).

همان‌طور که در جدول شماره ۱۳ و در سطر Asymp. Sig. (2-tailed) میزان نرمال بودن توزیع داده‌ها و در سطر Mean میانگین وزنی گویه‌ها نشان داده شده است، اهمیت سه گویه دارای اولویت براساس طیف لیکرت در تبیین مدیریت شهرهای جدید ایران از منظر تقسیمات کشوری، به ترتیب شامل گویه H1 استفاده از پتانسیل‌های شهر و منطقه از شاخص اثربخشی و کارایی، گویه I1 تلاش برای محوریت شهر جدید در بازتقسیمات کشوری از شاخص بینش

جدول ۱۳. نتایج آزمون K-S1 برای نرمال بودن توزیع و تحلیل گویه‌های شماره ۱ تا ۲۰

گویه		A ₁	A ₂	B ₁	B ₂	C ₁	C ₂	D ₁	D ₂	E ₁	E ₂
Normal Parameters a,b	Mean	۴.۰۸	۳.۶۸	۴.۰۴	۴.۰۰	۳.۶۰	۳.۶۸	۳.۸۸	۳.۹۲	۴.۰۰	۳.۸۴
	St. Deviation	۰.۹۵۴	۱.۴۰۶	۱.۲۰۷	۱.۱۱۸	۰.۸۱۶	۰.۹۸۸	۱.۰۱۳	۱.۲۸۸	۱.۰۴۱	۱.۰۲۸
Most Extreme Differences	Absolute	۰.۲۳۳	۰.۲۳۰	۰.۳۴۷	۰.۲۹۴	۰.۳۲۸	۰.۱۹۴	۰.۱۸۷	۰.۲۷۹	۰.۲۳۲	۰.۲۰۲
	Positive	۰.۱۶۷	۰.۱۷۴	۰.۲۱۳	۰.۱۸۶	۰.۲۳۲	۰.۱۹۴	۰.۱۶۷	۰.۲۰۱	۰.۱۶۸	۰.۱۵۳
	Negative	-۰.۲۳۳	-۰.۲۳۰	-۰.۳۴۷	-۰.۲۹۴	-۰.۳۲۸	-۰.۱۸۷	-۰.۱۸۷	-۰.۲۷۹	-۰.۲۳۲	-۰.۲۰۲
Test Statistic		۰.۲۳۳	۰.۲۳۰	۰.۳۴۷	۰.۲۹۴	۰.۳۲۸	۰.۱۹۴	۰.۱۸۷	۰.۲۷۹	۰.۲۳۲	۰.۲۰۲
Asymp. Sig. (2-tailed)		۰.۰۰۱ c	۰.۰۰۱ c	۰.۰۰۰ c	۰.۰۰۰ c	۰.۰۰۰ c	۰.۰۱۶ c	۰.۰۲۴ c	۰.۰۰۰ c	۰.۰۰۱ c	۰.۰۱۰ c
گویه		F ₁	F ₂	G ₁	H ₁	H ₂	I ₁	I ₂	I ₃	I ₄	I ₅
Normal Parameters a,b	Mean	۳.۸۸	۳.۹۲	۴.۰۰	۴.۲۰	۳.۷۲	۴.۰۸	۳.۹۶	۳.۰۰	۳.۳۲	۳.۴۸
	St. Deviation	۱.۰۱۳	۰.۹۹۷	۱.۰۴۱	۱.۰۰۰	۱.۰۲۸	۰.۷۵۹	۰.۸۸۹	۱.۵۰۰	۱.۲۱۵	۱.۴۱۸
Most Extreme Differences	Absolute	۰.۱۸۷	۰.۲۶۲	۰.۲۳۲	۰.۲۶۸	۰.۲۳۲	۰.۲۲۲	۰.۳۱۸	۰.۱۸۸	۰.۲۰۴	۰.۲۰۳
	Positive	۰.۱۶۷	۰.۲۶۲	۰.۱۶۸	۰.۲۱۲	۰.۱۴۵	۰.۲۲۲	۰.۲۴۲	۰.۱۸۸	۰.۲۰۴	۰.۴۱۲
	Negative	-۰.۱۸۷	-۰.۲۶۱	-۰.۲۳۲	-۰.۲۶۸	-۰.۲۳۲	-۰.۲۱۸	-۰.۳۱۸	-۰.۱۴۹	-۰.۱۵۷	-۰.۲۰۳
Test Statistic		۰.۱۸۷	۰.۲۶۲	۰.۲۳۲	۰.۲۶۸	۰.۲۳۲	۰.۲۲۲	۰.۳۱۸	۰.۱۸۸	۰.۲۰۴	۰.۲۰۳
Asymp. Sig. (2-tailed)		۰.۰۲۴ c	۰.۰۰۰ c	۰.۰۰۱ c	۰.۰۰۰ c	۰.۰۰۱ c	۰.۰۰۳ c	۰.۰۰۰ c	۰.۰۲۴ c	۰.۰۰۹ c	۰.۰۰۹ c

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸)

نمودار ۳. میانگین وزنی اهمیت گویه‌ها در تبیین مدیریت شهرهای جدید ایران از منظر تقسیمات کشوری

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸)

همان طور که تفسیر تکنیک دلفی نشان می‌دهد، سه شاخص اثربخشی و کارایی، بینش استراتژیک و مشارکت بالاترین میانگین وزنی را از دیدگاه کارشناسان داشته‌اند.

نتیجه‌گیری

اگرچه شهرهای جدید ایران همانند تمامی شهرهای جدید دنیا با ویژگی‌هایی همچون ایجاد فرصت توسعه شهری منفصل و داشتن ظرفیت‌های انعطاف‌پذیر مستقیم‌ترین شیوه تمرکززدایی هستند و نقش اثبات‌شده‌ای در این زمینه دارند؛ اما برطبق آمار از این فرصت نظام تقسیمات کشوری ایران به‌خوبی بهره‌مند نشده‌است. کشور ایران دارای ۱۷ شهر جدید است که از آن‌ها به‌عنوان نسل نخست شهرهای جدید یاد می‌شود. این شهرها در ۱۱ استان و ۱۷ شهرستان قرار دارند. مدیریت شهری ۱۲ شهر توسط شرکت عمران شهر جدید و شهرداری انجام می‌شود. این ۱۲ شهر جدید نقطه شهری رسمی به حساب می‌آیند و در بین آن‌ها نیز شهر جدید پردیس مرکز شهرستان و شهرهای جدید فولادشهر و گلپه‌ار مرکز بخش هستند؛ اما ۵ شهر جدید دیگر نه شهر به حساب می‌آیند و نه شهرداری دارند. مطابق با نتایج ضریب خودهمبستگی فضایی (R) در بین متغیرهای مورد مطالعه در تکنیک آمار فضایی، درجه تمرکز یا تفرق جمعیت در محدوده مادرشهری و فاصله از مادرشهر به‌عنوان عوامل مؤثر بر رشد جمعیت شهرهای جدید استان‌های کشور شناخته شدند. متغیر فاصله به‌عنوان متغیر کنترل، دارای اثر منفی بر رشد جمعیت شهرهای کشور بوده و در سطح بالایی معنادار است؛ به این معنی که شهرهای با فاصله بیشتر، رشد جمعیت پایین‌تری را تجربه کرده‌اند. همچنین شاخص مرکزیت سیاسی و جایگاه شهر در منطقه، با دارا بودن بالاترین اثر فضایی، در مدل رشد و

جذب جمعیت اثر مثبت و معناداری داشته‌است؛ به این معنی که شهرهای استان‌هایی که جایگاه بالاتری از تقسیمات سیاسی-اداری را به خود اختصاص داده‌اند، رشد جمعیت بالاتری را تجربه کرده‌اند. این امر بیانگر محوریت تقسیمات سیاسی در رشد و جذب جمعیت شهرهای جدید کشور است. استان اصفهان با دارا بودن ۱۰۷ نقطه شهری شامل سه شهر جدید فولادشهر، بهارستان و مجلسی است. در این استان، سه شهر جدید فولادشهر با ۸۸۴۲۶ نفر جمعیت و شهرهای جدید بهارستان و مجلسی به ترتیب با ۷۹۰۲۳ نفر و ۹۳۶۳ نفر قرار دارند. شهر جدید فولادشهر در شهرستان لنجان واقع شده‌است. این شهر جدید رتبه نخست جمعیتی را در این شهرستان دارد. بعد از فولادشهر نیز شهرهای زرین‌شهر با ۵۵۸۱۷ نفر، سرلنجان با ۱۹۱۰۱ نفر، ورنامخواست با ۱۸۷۰۰ نفر، چمگردان با ۱۵۵۷۴ نفر، چرمین با ۱۳۷۳۲ نفر، باغ بهادران با ۱۰۲۷۹ نفر، زاینده‌رود با ۹۴۶۳ نفر و باغشاد با ۴۳۵۶ نفر قرار دارند. شهر جدید بهارستان در شهرستان اصفهان مکانیابی شده‌است. این شهر جدید بعد از اصفهان با ۱۹۶۱۲۶۰ نفر در رتبه دوم جمعیتی و بالاتر از شهرهای ورزنه با ۱۲۷۱۴ نفر، قهجاورستان با ۹۷۱۲ نفر، هرنه با ۷۸۲۹ نفر، نصرآباد با ۶۴۲۵ نفر، کوهپایه با ۵۵۱۸ نفر، سجزی با ۵۰۶۳ نفر، محمدآباد با ۵۰۳۲ نفر، حسن‌آباد با ۴۴۷۸ نفر، نیک‌آباد با ۴۳۶۴ نفر، تودشک با ۴۲۷۵ نفر، زیار با ۳۹۱۸ نفر و اژییه با ۳۱۵۶ نفر قرار دارد. این شهر جدید به‌تنهایی بیش از تمامی ۱۲ شهر بعد از خود جمعیت دارد؛ اما نه مرکز شهرستان و نه مرکز بخش شده‌است. شهر جدید مجلسی در شهرستان مبارکه واقع شده‌است و به‌لحاظ جمعیتی در رتبه پنجم بعد از شهرهای مبارکه با ۶۹۴۴۹ نفر، دیزچه با ۱۸۹۳۵ نفر، زیباشهر با ۱۰۲۰۰ نفر، طالخونچه با ۹۹۲۴ نفر و بالاتر از کرکوند

مساحت ۱۱۴۷۴ هکتار در طرح جامع نهایی خود نسبت به طرح جامع نخست خود که ۲۰۰۰ هکتار بوده، رشد افقی قابل ملاحظه‌ای داشته‌است (رحیمی، ۱۳۹۸) در حال حاضر روستاهایی همچون گلدره، سیاه‌سنگ و... فاقد شورای اسلامی و دهیاری و در محدوده شهر جدید پردیس و بخشی از جمعیت آن هستند و مرجع صدور پروانه آن‌ها شهرداری پردیس است. همچنین روستاهایی همچون باغکمش، واصفجان و... نیز در حریم شهر جدید پردیس هستند و مدیریت شهر جدید پردیس شهرداری و شرکت عمران نظارت‌هایی بر آن‌ها دارد. این در حالی است که در محدوده و حریم شهر جدید پرنده هیچ روستایی واقع نشده‌است (روابط عمومی بنیاد مسکن تهران، پردیس، ۱۳۹۸). علاوه بر سه عامل مذکور، آخرین و چهارمین عامل که دارای اهمیت کمتری نسبت به سه عامل اشاره شده دارد، عامل مقر شهر جدید از این جهت است که از چه شهرستانی می‌خواهد مستقل شود. شهر تهران هیچ‌گاه به شهر جدید پردیس به چشم رقیب نگاه نکرده و مقاومتی برای ایجاد شهرستان پیرامون این شهر جدید نداشته‌است؛ بلکه مساعدت‌هایی نیز کرده تا از مسائل مسکن مهر آن در سال ۱۳۹۱ رهایی یابد؛ اما همچنان که پیش از این اشاره شد، چنانچه شهر جدید پرنده از شهرستان رباط کریم منتزع شود، جمعیت این شهرستان از ۲۹۱۵۱۶ نفر به ۱۹۴۰۵۲ نفر کاهش پیدا می‌کند؛ در نتیجه حدود یک‌سوم جمعیت خود و بخشی از مساحت و اهمیت خود را از دست می‌دهد. مجموع عوامل فوق باعث شده‌است، شهر جدید پردیس نسبت به شهر بومهن برای مرکزیت شهرستان به درستی در اولویت قرار گیرد؛ از این رو این شهر جدید از شهرستان تهران منتزع و به‌عنوان اولین شهرستان در سطح کشور که با مرکزیت و همنامی یک شهر جدید ایجاد شده، مطرح شد. شهر جدید پرنده نیز علی‌رغم همه مخالفت‌ها و محدودیت‌های قانونی،

با ۷۰۵۸ نفر قرار دارد. شهرهای جدید بهارستان و مجلسی نقطه شهری و فولادشهر مرکز بخش هستند. در بخش دوم، یافته‌های تکنیک دلفی نشان می‌دهد که از بین ۹ شاخص و ۲۰ گویه مطالعاتی، استفاده از پتانسیل‌های شهر و منطقه از شاخص اثربخشی و کارایی، تلاش برای محوریت شهر جدید در بازتقسیمات کشوری از شاخص بینش استراتژیک و تشریح مساعی در امور شهر از شاخص مشارکت دارای بالاترین میانگین وزنی بوده‌اند. برای اثبات این نتایج کافی است اشاره شود که شرکت عمران شهرهای جدید با بارگذاری جمعیتی از طریق مسکن مهر در فاصله سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ در دو شهر جدید پردیس و پرنده تحولاتی در این دو شهر جدید که در شرق و غرب کلان‌شهر تهران واقع شده‌اند، شروع کرد؛ بدین صورت که شهر جدید پردیس با ۸۳ هزار واحد مسکن مهر و شهر جدید پرنده با ۹۶ هزار واحد مسکن مهر سهم بالایی از جذب اعتبارات ملی در زمینه مسکن را از مجموع ۴۰۱ هزار واحد مسکن مهر پیش‌بینی شده در شهرهای جدید کسب کردند (روابط عمومی شرکت عمران شهرهای جدید، ۱۳۹۸). این عامل که به‌نوعی عرضه انبوه مسکن به‌منظور جذب جمعیت بود، اگرچه در ابتدا با واحدهای فاقد متقاضی مواجه شد؛ اما به تدریج این مشکل نیز مرتفع شد. افزایش عرضه مسکن دارای متقاضی علاوه بر ایجاد اشتغال فراوان به دلیل رونق ساخت‌وساز مسکونی به ساخت‌وساز واحدها و مجتمع‌های تجاری نیز منجر شد. در نتیجه این امر، وضعیت اشتغال این دو شهر جدید که تا پیش از این نیز به دلیل داشتن شهرک صنعتی در کنار خود مطلوب بود، مطلوب‌تر نیز شد. در کنار عامل جمعیت و اشتغال به عوامل مهم دیگری که می‌توان اشاره کرد، عامل افزایش حریم و محدوده این دو شهر جدید است؛ به‌عنوان مثال، شهر جدید پردیس با محدوده‌ای به مساحت ۴۱۵۵ هکتار و حریمی به

نگارندگان، الگوی مدیریتی شهرهای جدید ایران، عناصر و برآیند آن که شامل توفیق در عملکرد شهرهای جدید، تمرکززدایی، ساماندهی منطقه‌ای و نظارت بر مناطق پیرامونی است، مطابق نمودار شماره ۴ پیشنهاد می‌شود.

به دلیل استفاده از پتانسیل‌های شهر و منطقه خود از نظر افزایش جمعیت، افزایش فرصت‌های شغلی، افزایش محدوده تحت نظارت مدیریت شهر جدید، پیش‌بینی می‌شود در تقسیمات کشوری حائز جایگاه مرکزیت بخش یا شهرستان شود. بر مبنای نتایج و همچنین تلفیق مبانی نظری پژوهش با تحلیل

نمودار ۴. الگوی مدیریتی پیشنهادی شهرهای جدید ایران برای مرکزیت بابتی در تقسیمات کشوری
(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸)

شهرهای جدید دولتی با الگوهای مدیریتی شرکت‌های عمران شهر جدید و شهرداری‌ها و دیگری مناطق آزاد با الگوهای مدیریتی سازمان مناطق آزاد و شهرداری‌ها اداره می‌شوند. نتیجه اینکه الگوی مدیریت شهری در شهرهای جدید و مناطق آزاد با سایر شهرهای ایران دارای تفاوت‌هایی است. اگرچه برای تعیین تکلیف نهاد

پیشنهادها

همان‌طور که اشاره شد، هویت مکانی هر شهر جدید بیش از هر چیز متأثر از الگوی مدیریتی آن شهر جدید است؛ زیرا این رویکرد مدیریتی شهر جدید است که مسیر دستیابی به اهداف شهر جدید را کوتاه یا طولانی می‌کند. در ایران دو دسته از شهرهای رسمی؛ یکی

بهره‌مند شود. شهرهای جدید هیچگاه بی‌نیاز از این مهم نیستند، اما می‌بایست متناسب با شرایط اقدام شود. در همین راستا راهبرد پیشنهادی در حوزه مدیریت شهرهای جدید نسل نخست برای محوریت‌یابی در تقسیمات کشوری و مرکز شهرستان شدن براساس شاخص‌های حکمروایی خوب شهری (و مدل مدیریتی آن) که رویکرد مسلط مدیریت شهری در زمان ماست و به‌کارگیری شاخص‌های تقسیمات کشوری (با محوریت شاخص رسمی و قانونی) می‌تواند استفاده از پتانسیل‌های شهر و منطقه از شاخص اثربخشی و کارایی که در جدول شماره ۱۴ ارائه شده‌است، باشد.

مسئول مدیریت شهر جدید و کاستی‌های قانونی آن لازم است چاره‌ای قانونی و حقوقی اندیشیده شود؛ اما در صورت استمرار حضور هم‌زمان شهرداری و شرکت عمران که از سال ۱۳۷۲ و برای نخستین بار در شهر جدید فولادشهر اتفاق افتاده و امروزه به ۱۱ شهر جدید دیگر در سال ۱۳۹۸ تسری یافته‌است، مدیریت شهرهای جدید می‌تواند از طریق توسعه سطوح همکاری و کاهش سطوح تعارض و به‌عبارتی توسعه هم‌تکمیلی کارکردی در مسیر تحقق اهداف شهر جدید و از آن جمله هویت‌یابی مکانی و محوریت‌یابی در تقسیمات کشوری قدم بردارد و از امتیازات و تسهیلات تقسیمات کشوری با استفاده از قواعد آن و البته متناسب و با لحاظ شرایط ایجاد و توسعه این شهرها

جدول ۱۴. راهبرد پیشنهادی برای مدیریت شهرهای جدید ایران از منظر تقسیمات کشوری

راهبرد (Strategy)	سیاست (Policy)	نحوه اقدام (Action Plan)
استفاده از پتانسیل‌های شهر و منطقه	بسترسازی قبول نقش‌های جدید برای برقراری پیوند شهر جدید با ناحیه محل استقرار خود و ایجاد شکوفایی شهری و منطقه‌ای	در کشورهایی با سیستم برنامه‌ریزی ضعیف (شامل برنامه‌ریزی و اجرا) که مسکن و اشتغال عامل جذب جمعیت و جمعیت عامل تکمیل زیرساخت‌ها، تکمیل خدمات رهنمایی، سهولت دسترسی و... می‌شود و سازگار با شرایط این کشورها از جمله ایران است. مدیریت شهرهای جدید ایران (شهرداری و شرکت عمران) ضمن توسعه تفاهم، در ابتدا لازم است به پیشنهادهای زیر جامه عمل بپوشانند تا از پویایی تقسیمات کشوری در بازتقسیمات کشوری در سطح مرکز شهرستان بهره‌مند شود، تا بدین وسیله نقش اداری خود را در سطح ناحیه تقویت کنند. ۱- افزایش تعداد جمعیت ساکن و تعداد شاغلان شهر جدید: با بالابردن سهم شهر جدید از جذب اعتبارات ملی در زمینه مسکن همچون مسکن مهر و طرح اقدام ملی با هدف عرضه انبوه مسکن دارای متقاضی و همچنین احداث شهرک صنعتی و اقدام‌هایی همچون احداث راه‌اندازی مجتمع‌های بزرگ تجاری با هدف افزایش شاغلان و نزدیکی محل کار و سکونت. ۲- افزایش مساحت محدوده و حریم شهر جدید و الحاق نواحی پیرامون به شهر جدید با استفاده از قوانین مربوط: با هدف افزایش جمعیت محدوده شهر جدید و افزایش مساحت محدوده تحت نظارت مدیریت شهر جدید.

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸)

منابع

- آیینی، محمد؛ ذبیحی، حسین؛ سادات سعیده زرآبادی، زهرا. (۱۳۹۸). ارائه مدل ارزیابانه از چالش‌های نظام مدیریت شهری شهرهای جدید ایرانی بر مبنای رویکرد مدلسازی ساختاری-تفسیری، باغ نظر (پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر)، ۱۶ (۷۵)، صص ۳۳-۴۶.
- http://www.bagh-sj.com/article_92104.html
- آیینی، محمد. (۱۳۹۳). مدیریت شهری در ایران از نگاه قوانین. تهران: انتشارات مؤسسه فرهنگی هنری رایحه تسنیم.
- ابراهیم‌زاده، عیسی؛ نگهبان مروی، محمد. (۱۳۸۳). تحلیلی بر شهرنشینی و جایگاه شهرهای جدید در ایران، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی (محمدحسین‌پاپلی یزدی)، شماره ۷۵، صص ۱۶۸ - ۱۵۲.
- <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=29156>
- افق روشن شهرهای جدید، (۱۳۹۷). ویژه‌نامه دنیای اقتصاد، تهران: انتشارات امید نشر و چاپ ایرانیان.
- برک پور، ناصر؛ اسدی، ایرج. (۱۳۹۵). مدیریت و حکمروایی شهری. چاپ سوم، تهران: دانشگاه هنر.
- تبریزی، جلال. (۱۳۸۵). نگاهی به مبانی نظری ساخت شهرهای جدید در ایران. مجموعه مقالات همایش بین‌المللی شهرهای جدید. تهران: انتشارات شرکت عمران شهرهای جدید.
- حاتمی‌نژاد، حسین؛ زمانی، زهرا؛ حاجی‌نژاد، صادق؛ قضایی، محمد. (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی شهرهای جدید در ایران. فصلنامه اطلاعات جغرافیایی سپهر (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح)، سال ۲۲، شماره ۸۸، صص ۴۷ - ۵۷.
- http://www.sepehr.org/article_25649.html
- حافظ‌نیا، محمدرضا. (۱۳۷۷). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران: سمت.
- حسین‌زاده دلیر، کریم؛ پورمحمدی، محمدرضا؛ سیدفاطمی، سیدمجید. (۱۳۹۰). بررسی ضرورت ایجاد شهرهای جدید در نظام شهری ایران. فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی (دانشگاه تبریز)، ۱۶ (۳۸)، صص ۱۸-۱.
- رحیمی، محمود. (۱۳۹۸). عضو هیئت‌مدیره شرکت عمران شهرهای جدید، در مصاحبه با نگارندگان.
- روابط عمومی بنیاد مسکن تهران، پردیس و قدس. (۱۳۹۸). در مصاحبه با نگارندگان.
- روابط عمومی شرکت عمران شهرهای جدید. (۱۳۹۸). شهرهای جدید ایران، تهران: جهاد دانشگاهی هنر.
- روابط عمومی شرکت مادر تخصصی عمران شهرهای جدید. (۱۳۹۸).
- زبردست، اسفندیار؛ جهانشاه‌لو، لعیبا (۱۳۸۶). بررسی عملکرد شهر جدید هشتگرد در جذب سرریز جمعیت. مجله جغرافیا و توسعه (دانشگاه سیستان و بلوچستان)، ۵ (۱۰)، صص ۲۲-۵.
- http://gdij.usb.ac.ir/article_3657.html
- زیاری، کرامت‌اله. (۱۳۹۴). برنامه‌ریزی شهرهای جدید. چاپ پانزدهم، تهران: انتشارات سمت.
- سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها، دفتر نوسازی و تحول اداری به آدرس: <http://www.imo.org.ir>
- صرافی، مظفر و دیگران. (۱۳۹۴). پایداری شهر ایرانی. تهران: چاپ رامین.
- صدیق‌سروستانی، رحمت‌اله؛ ایمانی جاجرمی، حسین؛ فیروزآبادی، سید احمد. (۱۳۸۶). تحلیل مدل‌های حکمروایی شهری در انتخابات سومین دوره شورای اسلامی شهر تهران. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی (دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی)، سال ۷، شماره ۲۶، صص ۳۴-۹.
- <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-2-fa.html>
- قرخلو، مهدی؛ عابدینی، اصغر. (۱۳۸۸). ارزیابی چالش‌ها و مشکلات شهرهای جدید و میزان موفقیت آن‌ها در ایران: شهر جدید سهند. فصلنامه مدرس علوم انسانی (دانشگاه تربیت مدرس)، ۱۳ (۱)، صص ۱۹۱-۱۶۵.
- <https://hsm-sp.modares.ac.ir/article-21-7740-fa.html>
- قرخلو، مهدی؛ شعبانی‌فرد، محمد؛ حسینی، علی؛ احدزاده، ثریا. (۱۳۸۸). جایگاه شهرهای جدید در توسعه مسکن، فصلنامه مسکن محیط و روستا (پژوهشکده سوانح طبیعی)، دوره ۲۸، شماره ۱۲۵، صص ۳۵-۱۸.
- <http://jhre.ir/article-1-81-fa.html>
- قانون ایجاد شهرهای جدید، مصوب ۱۳۸۰/۱۰/۱۶ به آدرس سایت <https://www.mrud.ir>

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0306919216300215>

Elhorst, J. P. and S. H. Vega (2013) , “On spatial econometric models, spillover effects, and W”, ERSA conference papers, European Regional Science Association.

<https://econpapers.repec.org/paper/wiwwiwsa/ersal3p222.htm>

Elhorst, J. P. (2014) , Spatial Econometrics: From Cross-Sectional Data to Spatial Panels, Springer.

Kardos, M(2012):The reflection of good governance in sustainable development strategies. 8 th International strategic Management Conference ,procedia-social and Behavioral Sciences, Volume 58, 12 October 2012.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042812045600>

Kelejian, H. H. and I. R. Prucha (2010), “Specification and estimation of spatial autoregressive models with autoregressive and heteroskedastic disturbances”, Journal of Econometrics, No. 157, PP. 53-67.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0304407609002784>

Linteloa, D.J.H. te; J. Gupte, J.A. McGregor, R. Lakshman, F. Jahan(2018), “Wellbeing and urban governance: Who fails, survives or thrives in informal.

<https://www.ids.ac.uk/publications/wellbeing-and-urban-governance-who-fails-survives-or-thrives-in-informal-settlements-in-bangladeshi-cities/>

Le Gallo, J. , C. Baumont, S. Dall'erba and C. Ertur (2005), “On the Property of Diffusion in the Spatial Error Model”, Applied Economics Letters, 12 (9) , pp. 533-536.

https://www.researchgate.net/publication/5086429_On_the_Property_of_Diffusion_in_the_Spatial_Error_Model

Spaliviero, M., Boerboom, L., Gibert, M., Spaliviero, G., & Bajaj, M. (2019). The Spatial Development Framework to facilitate urban management in countries with weak planning systems. International Planning Studies, 24(3-4), 235-254.

<https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/13563475.2019.1658571?scroll=top&needAccess=true>

کیوی، ریمون؛ کامپنهود، لوک وان. (۱۳۹۲). روش تحقیق در علوم اجتماعی. ترجمه دکتر عبدالحسین نیک‌گهر، تهران: نشر توتیا.

مددی، آرزو. (۱۳۹۵). اولویت‌سنجی شاخص‌های تقسیمات کشوری در تحقق‌پذیری برنامه‌های آمایش سرزمین در ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی و آمایش سرزمین، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه.

مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). به آدرس سایت <http://www.amar.org.ir>

نادری‌نیا، فرشاد. (۱۳۹۱). ضرورت و اهمیت بررسی اخلاق مدیران در آیین قرآن کریم برای حکمروایی خوب شهری، مجموعه مقالات همایش علمی حکمروایی خوب شهری، تهران: انتشارات تیسرا، چاپ اول.

Aromar R., Rosenzweig C.(2013): The Urban Opportunity: Enabling Transformative and Sustainable Development, Background Research Paper Submitted to the High Level Panel On the Post -2015 Development Agenda.

<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2579Final-052013-SDSN-TG09-The-Urban-Opportunity.pdf>

Baber, William.R., Gore, Angela.K., Rich, Kevin.T., Zhang, Jean.X. (2013). Accounting restatements, governance and Municipal debt financing, Journal of Accounting And Economics, Vol.56, No.23.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0165410113000529>

Cash, Corrine(2016), Good governance and strong political will: Are they enough for transformation?, Journal of Land Use Policy, Volume 58, 15 December 2016.

<https://pubag.nal.usda.gov/catalog/6330909>

Curwell, Steve (2006): Intelligent cities. In: Fortes, José A. B., MacIntosh, Ann (eds.) DG.O 2006 - Proceedings of the 7th Annual International Conference on Digital Government Research May 21-24, 2006, San Diego, California, USA. pp. 142-143.

<https://doi.acm.org/10.1145/1146598.1146642>

Devaney, Laura (2016), Good governance? Perceptions of accountability, transparency and effectiveness in Irish food risk governance, Journal of Food Policy, Volume 62, July 2016.

https://www.researchgate.net/publication/241212735_Facts_Myths_and_Monsters_understanding_the_principles_of_good_governance

Tumanyan, david (2005): the ways of local-self government system development in the republic of Armenia, Policy Papers of the Armenian Team in the Framework of the South Caucasus Regional Project.

<https://www.idea.int/sites/default/files/publications/democracy-at-the-local-level-a-guide-for-the-south-caucasus.pdf>

White, H. (1980) , “A Heteroskedasticity-consistent Covariance Matrix Estimator and a Direct test for Heteroskedasticity”, *Econometrica*, 48(4) , pp. 817-838.

<https://www.jstor.org/stable/1912934>

Sagaris, Lake (2018), Citizen participation for sustainable transport: Lessons for change from Santiago and Temuco, Chile, *Journal of Research in Transportation*.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0739885917302202>

Schwab, B & Kuhbler, D. & Walti, S., (2001), Metropolitan Governance and Democratic in Switzerland, Paper Prepared for the Workshops: Governance and Democratic Legitimacy at the 29th ECPR Joint Session of Workshop, 6-11, April 2001, Grenoble.

<https://pdfs.semanticscholar.org/5916/b0f52f2ea60d8fe1d3373285ecea4636f2fb.pdf>

Taylor, D. (2000), Fact, myths and Masters: Understanding Principles of Good Governance, *The International Journal of Public Sector Management*, Vol.13, No. 2.